

PRAMENĚ

FARNOSTĚ MARTIN-SEVER

Marec 2018, ročník 18

TĚMA ČÍSĚA:

ASISTOVANĚ REPRODUKČA

Na jednom bratislavskom nákupnom centre visí reklamný pútač monumentálnych rozmerov. Je na ňom vyobrazená krásna hlavička spiaceho dieťaťa na snehobieliom pozadí. „*Splňte si svoj sen! Už roky sme tu pre vás!*“ V tomto prípade tým splneným snom nie sú čisté obliečky vypraté najnovším pracím práškom. Týmto pútačom Centrum asistovanej reprodukcie ponúka neplodným párom možnosť mať dieťa technikami umelého oplodnenia. Nechýba logo a odkaz na webovú stránku Centra.

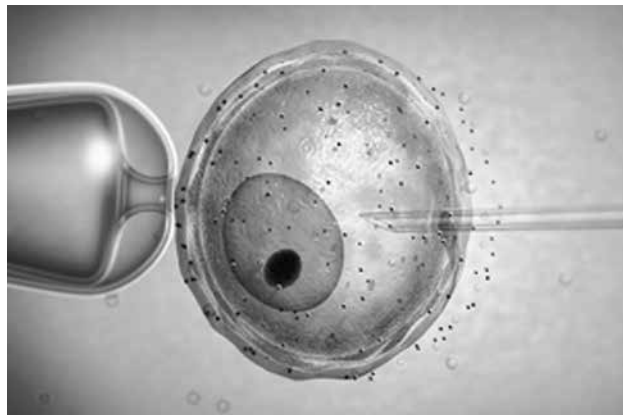
Dôležitou informáciou je, že neplodnosť nie je okrajový problém, ktorý sa týka niekoľko málo partnerských dvojíc. V Európe je neplodný každý piaty partnerský vzťah! Ešte pred 80 rokmi to bolo každé desiate manželstvo.

Páry túžiace po dieťati prežívajú osobnú drámu. Neschopnosť počať dieťa prirodzeným spôsobom sprevádza vnútorná bolesť, pocit osobného zlyhania, pocit viny. Býva často ťažkou skúškou vzťahu.

Súčasná medicína ponúka umelé oplodnenie ako jednu z možností riešenia neplodnosti partnerov. Prvým dieťaťom narodeným technikami asistovanej reprodukcie bola v roku 1978 Louisa Brownová vo Veľkej Británii, prvé dieťa vo východnom bloku sa s pomocou týchto techník narodilo v Brne v roku 1982.

Jednotlivé techniky asistovanej reprodukcie sú buď homológne – teda také, ktoré využívajú pohlavné bunky partnerov alebo sú heterológne, kedy sa používajú darcovské vajíčka alebo darcovské spermie (prípadne oboje).

Obvyklou používanou technikou je tzv. IVF-ET (*In Vitro Fertilization & Embryo Transfer*). Žene sa najskôr hormonálne navodí hyperovulácia. Zatiaľ čo normálne žene dozreje jedno vajíčko za mesiac, pri hyperovulácii ich dozreje obvykle okolo desať, ale povedzme veľmi približne v rozmedzí 3-20, niekedy ale aj 50. Zo ženy sa následne relatívne bezbolestnou cestou tieto folikuly s vajíčkami odoberú. Vajíčka podstupujú oplodnenie spermiami partnera a vzniknú embryá. Táto technika sa nazýva in vitro preto, lebo sa uskutočňuje v skle, v skúmavke, teda mimo tela matky.

Pri technike ICSI (*Intracytoplasmic Sperm Injection*), ktorá zvýšila úspešnosť umelého oplodnenia, sa do pipety nasaje jediná vybraná spermia, ktorá sa následne injikuje priamo do vajíčka. Keďže ide o násilné preniknutie do vnútra vajíčka, neúčujú diskusie o rizikách, ktoré môže táto metóda spôsobiť plodu.

Vzniknuté embryá sa v rámci tzv. preimplantačnej diagnostiky preskúmajú, či sú zdravé a či nenesú v sebe niektoré z ťažkých postihnutí. Následne sa vezmú dve „najlepšie“ a vložia sa do maternice v nádeji, že aspoň jednému sa podarí uchytiť a naštartuje sa tehotenstvo.

Etické problémy asistovanej reprodukcie sú tri a všetky sú veľmi závažné: je to preimplantačná diagnostika, redukcia tehotenstva a problém nadbytočných embryí.

PREIMPLANTAČNÁ DIAGNOSTIKA

Teraz položím čitateľovi niekoľko otázok, ktoré občas kladiem medikom a nechám ich, aby sami hľadali odpovede. Neplodnému páru sa podarilo in vitro vytvoriť desať embryí a zvažujeme, ktoré z nich skúsime vložiť do maternice budúcej matky a ktoré nie.

Keby som držal v jednej ruke embryo, o ktorom som skúmaním chromozómu zistil, že má v sebe ťažké genetické poškodenie, cystickú fibrózu, fenylketonúriu, hemofíliu alebo Downov syndróm – a v druhej držal embryo, nazvime ho zdravé (i keď pojem zdravé je problematický, v skutočnosti je to embryo, u ktorého zatiaľ nebolo nájdené nijaké poškodenie) – ktoré by ste, pýtam sa medikov, implantovali do maternice matky? Tu medici jednohlasne volajú: „To zdravé!“

A čo keby som držal v jednej ruke embryo zdravé a v druhej embryo, ktoré má v sebe mutáciu v géne BRCA (BRCA je skratka z BReast CAncer – rakovina prsníka) a dievčatká nosiace mutáciu v tomto géne budú mať 3-7 – násobne vyššiu náchylnosť k tejto rakovine? Pritom rakovina u tohto dievčatka vôbec nemusí prepuknúť a môže sa dožiť dlhého veku. Možno toto embryo neimplantovať? Nie je to iba hra s číslami, s pravdepodobnosťou? A hoci viacerí medici tušia, kam mierim, predsa väčšina volá: „Implantovať to zdravé!“

A čo keby som v jednej ruke držal embryo, ktoré bude iba prenášačom genetickej choroby, napríklad cystickej fibrózy? To znamená, že z embrya vyrastie zdravý človek, ktorý

prežije zdravý život. Problém by mohol nastať iba v prípade, že by sa tento človek rozhodol založiť rodinu s partnerkou, ktorá by tiež bola prenášačkou. Ale ani potom by nemusel nastať problém – mohli by mať spolu mnoho a zdravých detí. Teoretická pravdepodobnosť je však taká, že 25% ich detí by bolo ohrozených danou genetickou chorobou. (reálne by to nemuselo byť žiadne alebo aj všetky). Otázka späť: Mám oznámkovať takého embrya za choré alebo za zdravé a môžem si ho dovoliť implantovať do maternice matky? Tu už je ticho a u študentov sú badateľné prvé rozpaky.

A idem ešte ďalej. Čo keby som v jednej ruke držal zdravé embryo a v druhej ruke embryo, z ktorého sa narodí hluchonemý človek? Ibaže rodičia sú tiež hluchonemí a sú na to hrdí – sami seba považujú za jednu z mnohých subkultúr, hluchotu nevnímajú ako chorobu, ale

ako odlišnosť. Po genetikovi žiadajú, aby implantoval embryo, z ktorého vyrastie hluchonemé dieťa.

A čo keby som držal v ruke embryo, z ktorého by vyrástol zdravý chlapec, ale rodičia by chceli dievčatko? Mám ich prianiu vyhovieť? (Tento problém je v európskom priestore vyriešený legislatívne – konštatuje sa, že pohlavie dieťaťa nie je choroba a tzv. sex selection je zakázaná.) Opäť v prednáškovej sále vnímam mlčanie a prvé vážavé hlasy, že by sa rodičom asi vyhovieť nemalo.

A ešte naposledy: Čo keby som mal k dispozícii dve zdravé embryá. Ale v jednej ruke by som držal embryo, u ktorého by mi genetik vytipoval vyšší nárast svalovej hmoty. Mal by som mu dať prednosť pred tým druhým embryom, pokiaľ by rodičia chceli mať doma trebárs hokejistu? Alebo embryo so sklonom k lepším pamäťovým funkciám – možno by z neho bol úspešný lekár... Tu sa už študenti pýtajú jeden druhého: „Nie je to absurdné?“

Tak teda: lekársky genetik má pred sebou oných desať embryí a z nich vyberie dve, ktoré sa jemu zdajú byť optimálne. Niektorí odporcovia preimplantačnej diagnostiky niekedy konštatujú, že sa selekcia iba preniesla z Osvienčimu do laboratória, pretože je to lekár, ktorý si osobuje rozhodnúť, ktorému embryu dá šancu a ktorému nie.

REDUKCIA TEHOTENSTVA

Embryo, ktoré sme práve vložili do maternice, ešte nemá vyhrané: musí sa pokúsiť pristáť na endometriu, výstelke maternice. Tento manéver sa nezdarí vždy – šanca jedného embrya na uhniezdenie je pri dnešných technikách asistovanej reprodukcie okolo 35%.

V minulosti sa preto vkladali do maternice embryá v počte 4-5, neskôr iba 3. Ak sa uchytilo jedno embryo, všetci boli spokojní a šťastná maminka si po deviatich mesiacoch odnášala z pôrodnice dieťa. Alebo sa uchytili embryá dve. To ešte nie je tragédia – budú dvojčičky. Problém nastal, ak sa uhniezdenie podarilo všetkým trom embryám. V tom prípade bolo treba počkať do desiateho týždňa tehotenstva – aby sa na embryách rozpoznalo prípadné poškodenie – a potom jedno sa takzvané redukovalo.

Pri technike redukcie asistent pomocou ultrazvuku embryá vyhľadal a do srdca jedného z nich vstrekol cez brušnú dutinu roztok chloridu draselného. Pokiaľ sa zásah nepodaril, po dvanástich hodinách sa opakoval.

Zástancovia tejto metódy poukazujú na fakt, že sa nejedná o potrat, pretože uhynuté embryo je vstrebané maternicou a tehotenstvo pokračuje. Odporcovia metódy vidia v redukciiach zrejme najzávažnejší problém celej asistovanej reprodukcie. Ktoré ponechať a ktoré nie?

Nakoniec dobrá správa: v súčasnosti sa vkladajú do maternice iba dve embryá, trendom je vložiť iba jedno. Teda dnes sú redukcie, aspoň u nás, problémom minulosti. Redukcia sa však neprevádza ani nie tak z dôvodov etických ako skôr pre to, že chlorid draselný v asi 5% prípadov mení pomery v maternici natoľko, že ani ostávajúce embryá neprežijú a žene neostáva iné ako absolvovať ďalšie kolo asistovanej reprodukcie.

NADPOČETNÉ EMBRYÁ

Ak si maminka po deviatich mesiacoch odnáša z pôrodnice dieťa, príbeh končí šťastne a – zdá sa – uzaviera sa. Až na to, že v laboratóriu ostali nepoužitá embryá. Vzhľadom na to, že zo ženy sa celkovo odoberie okolo desať vajíčok, stáva sa, že po asistovanej reprodukcii nejaké embryá ostanú. Tieto sa uchovávajú v tekutom dusíku. V Európe sa ich počet šplhá k jednému miliónu. Podobné číslo hlásia aj Spojené štáty. Hovorí sa o celej „zmrazenej generácii“.

Tieto embryá čaká jeden z troch možných osudov. Prvý: ten istý manželský pár po roku, dvoch, troch bude chcieť ďalšie dieťa – i keď schopnosť implantácie je u týchto embryí nižšia ako u „čerstvých“ (asi polovičná). Stále je to však dostatočne zaujímavé na to, aby sa embryá na tento účel použili.

Druhý: zmrazené embryá môžu byť ponúknuté k adopcii partnerom, ktorí sami nemajú schopnosť vytvoriť životaschopné pohlavné bunky.

Tretí: embryá je možné použiť pre účely vedy a rozobrať ich na kmeňové bunky. (Inak by sa, spravidla po piatich rokoch, zlikvidovali.)

Tak teda, keď tieto embryá máme, škoda je ich nepoužiť! Otázkou, ktorá sa vynára, je, že prečo z niektorých embryí vznikne človek, iné sa stanú odpadom a iné budú „rozobrané na súčiastky“. Aký je vlastne medzi nimi rozdiel?

NEMECKÁ CESTA

V Nemecku sa praktizuje asistovaná reprodukcia metódou, ktorá sa snaží vyhnúť trom etickým úskaliam. Zo ženy sa odoberajú maximálne dve vajíčka. Z oboch sa „vyrobia“ (žiaľ, toto je správne slovo) embryá a obe sa bez akékoľvek diagnostiky zavádzajú do maternice. Neprevádza sa teda preimplantačná diagnostika, nič sa neredukuje a neostanú nadpočetné embryá.

„Nevýhodou“ však je, že matka môže čakať dieťa s postihnutím, na čo sa nepríde, keďže sa nerobí preimplantačná diagnostika. Hlavným kameňom úrazu je, že ani jednému z embryí sa nemusí podariť prístávací manéver na výstelke sliznice maternice a k tehotenstvu nedôjde. Žena teda musí absolvovať nový cyklus hyperovulácie (keďže nadpočetné embryá nie sú k dispozícii) – čo nie je bez zdravotných rizík. Cievy ženy začínajú byť nadmerne priepustné, krv sa zahusťuje a nastáva riziko embolizácie. Žena opúcha, obličky sú zaťažené, je dýchavičná, apatická, hrozí riziko zlyhania obličiek i pečene. Nemecký model je eticky možno „najčistejší“, nesie však so sebou najväčšie zdravotné riziká.

(Poznámka: podobnými nežiaducimi účinkami môže trpieť každá žena, u ktorej bola asistovaná reprodukcia neúspešná a ktorá opakovane podstupuje nové cykly vyvolania hyperovulácie. V slovenských podmienkach sú poisťovňou hrazené tri cykly.)

EVANGELIUM VITAE

Ján Pavol II. v tejto encyklike (1995) napísal: *„Rôzne podoby umelého oplodnenia, ktoré zdanlivo slúžia životu a sú obvykle s týmto zámerom používané, otvárajú zároveň možnosti pre nové úklady proti životu. Okrem toho, že ich nemožno akceptovať z dôvodov morálnych, pretože oddeľujú plodenie od ľudského aktu manželského spojenia, vykazujú tieto techniky dosť vysokú neúspešnosť: tá sa prejavuje nie v tom, že by nedošlo k oplodneniu, ale že zárodok je veľmi skoro vystavený nebezpečenstvu smrti. Vždy musí byť oplodnených viac zárodokov, ktoré majú byť vložené do lona ženy, a tie, ktoré sú „prebytočné“, sú zničené alebo používané k vedeckým účelom, kde pod zámkou pokroku lekárskej vedy je v skutočnosti ľudský život redukovaný na obyčajný „biologický materiál“, s ktorým je možné dobrovoľne nakladať.“*

Dobré je poznať postoj Cirkvi k etickým otázkam. Ale kresťan by ich mal mať zároveň vyargumentované rozumom. Pri debate s ľuďmi, ktorí nežijú svoj život v náboženskom kontexte, mu nepomôže argument, že veci sa majú tak, pretože to učí Magistérium cirkvi.

NA ZAMYSLENIE

„Najskôr dievčatá na ich vlastné prianie dlhodobo chemicky sterilizujeme na veľa rokov (hormonálnou antikoncepciou) a potom im opäť podľa ich vlastného priania po tridsiatke naopak skúsime pomôcť k tehotenstvu dospieť. „Vypínač“ najskôr otočíme do polohy vypnuté a po rokoch do polohy zapnuté.“ (poznámka: priemerný vek žien, ktoré žiadajú o asistovanú reprodukciu, je 32 rokov.)

„„Mantrou“ dnešnej Európy je slovko tolerancia. Ibaže ak budeme bezbreho tolerantní, stratí sa nám pravda a lož a... ostanú len názory.“

„Smieme všetko, čo dokážeme?“

„Na dieťa nie je možné si uplatňovať nárok. Dieťa je dar. A dar si nemožno vynucovať, možno ho len prijať.“

(vysvetlenie k výroku č. 1: ak zdravá žena užívaním hormonálnej antikoncepcie systematicky potláča svoju plodnosť, je ľahko možné, že po jej vysadení jej normálny cyklus jednoducho „nenaskočí“. Vaječníky boli blokované v ovulácii, vajčkovody ostali oslabené (nemajú čo posúvať smerom k maternici), maternica so svojou výstelkou sa roky nepripravovala na prijatie embrya. Preto môže organizmu ženy trvať dlho, kým sa „spamätá“.)

VYVSTÁVAJÚCE OTÁZKY

Nezašli sme príďaleko? Je dobré, ak sa vedcom nekladú pri výskume nijaké hranice?

Budeme mať pod kontrolou aj následky, ktoré teraz možno ani nevieme predvídať, najmä ak sa takýmto spôsobom otvárajú tiež možnosti klonovania, génovej manipulácie alebo hybridizácie embryí (kríženie ľudských a zvieracích pohlavných buniek)?

Nehrá sa človek na Boha? Kto nám dal právo vybrať konkrétne vajíčko, prípadne konkrétnu spermium? Nejdeme proti prírode, keď aj pri prirodzenom výbere sa bežne stáva, že inak zdravé vajíčko odmietne hoci aj všetky zdravé spermie, hoci dôvod nepoznáme?

Nejde pri asistovanej reprodukcií doslova o násilné oplodnenie vajíčka? Nespôsobujú používané techniky násilné donútenie embrya uhniesdiť sa v maternici? Neznásilňujeme tu prírodu podľa vlastných predstáv?

Je prirodzené, ak zmrazujeme a rozmrazujeme embryá, pričom rodičia už nemusia byť nažive? Je normálne, aby bolo možné oplodnenie vajíčka po smrti otca, ako je to v prípade smrti amerických vojakov? Je normálne, aby bolo možné odobrať spermie do určitého času (24-36 hodín) od smrti muža, ako je to možné v Izraeli od roku 2003?

Je normálne, ak sa vajíčka a spermie predávajú cez internet? Nie je prípadom zvrátenosti, ak je možné vyhrať umelé oplodnenie v lotérii? (Veľká Británia, 2011)

A čo v prípade nevedomého incestu v dôsledku anonymného darčovstva pohlavných buniek?

Je v poriadku, ak legislatíva umožní umelé oplodnenie nielen neplodným manželom, ale aj homosexuálnym párom a lesbickým ženám alebo slobodnej žene, ktorá prítomnosť otca vo svojej rodine ani neplánuje?

(spracované podľa Marek Vácha, Místo, na němž stojíš, je posvátná země, Ján Víglaš, Viera do vrecka)

NAD KNIHOU GENEZIS: KONEČNE ROZUZLENIE (Gn 43-45)

Keď Jozefovi bratia doputovali do Egypta aj s najmladším Benjamínom, povedal Jozef sluhovi: „**Voved ich do domu, niečo zarez a priprav, lebo títo muži budú so mnou napoludnie jesť.**“ (43,16) Príprava hostiny v Jozefovom dome je predobrazom hostiny pripravenej pri návrate márnотratného syna.

Muselo byť nepochopiteľné pre Egypťanov, ale hlavne pre Jozefových bratov, že oni majú byť hosťami mocného Egypťana. Božie Slovo doslova hovorí: **Mužovia sa zľakli, že boli vovedení do Jozefovho domu.** (43,18)

Poklonili sa mu k zemi (43,26). Jozefov sen spred rokov, v ktorom sa mu bratia klaňali, sa spĺňa. (Gn37) No najviac bratov muselo prekvapiť, že k stolu **usadili pred Jozefom prvorođeného v súlade s jeho prvorodenstvom a najmladšieho v súlade s jeho mladosťou.** (43,33) Akoby ich v tom egypťskom dome dobre poznali.

Keď Jozef uzrel brata Benjamína, rozrušil sa tak, že musel vyjsť von a sa vyplakať. Duševné napätie, ktoré prežíval, bolo priveľké. Prečo však ukrýva svoje city? Prečo neroztvorí svoju náruč a neobjíme brata? Jozef by to rád urobil, ale vedel, že ešte nenadišiel čas.

Pri rozdeľovaní jedál dá Jozef predložiť pred najmladšieho Benjamína päťnásobne viac ako pred ostatných. Chce sa presvedčiť, či jeho bratia sú stále rovnako závistliví ako pred rokmi - vtedy on dostal od otca pestrofarebnú tuniku, ktorá bratom klala oči. Jozef rád vidí, že bratia už nezávidia, ale radujú sa z pozhňania najmladšieho.

Skúška pre bratov sa však ešte neskončila. Jozef je múdry v tom, že sa necháva viesť Božou rukou. Do vreca s nakúpeným obilím, ktoré patrí najmladšiemu, káže vložiť svoj strieborný kalich. Jozef chce vyskúšať, ako sa bratia pri obvinení Benjamína z krádeže zachovajú. Nechajú ho v Egypte tak, ako to pred rokmi urobili s ním? Ak sú bratia takí ako predtým, nechajú Benjamína s istou dáv-

kou škodoradosti v Egypte, kde ho prenechajú osudu.

Napätie sa stupňuje. Jozef aj čitateľ vie, čo sa deje, no bratia to nevedia. Vo veci obvinenia z krádeže strieborného kalicha sú nevinní, ale ich svedomie tlačí iný ťažký zločin z minulosti.

Za Benjamína sa zaručuje Júda. Júda okrem iného vysvetľuje Jozefovi, o ktorom nevie, že je Jozefom, čo sa stalo s Jozefom. Namiesto svojho komentára používa slová svojho otca: „*Určite bol roztrhaný na kusy!*“ Vyburcovaná predstavivosť vedie bratov k ospravedlneniu sa za niečo, z čoho ich Jozef predsa neobžaloval.

V protiklade so zmätenými rečami bratov stoja Jozefove úsečné otázky a príkazy, ktoré predstavujú Jozefa ako toho, ktorý sa chce pomstiť. A pritom - len jedno si Jozef žiadal - aby jeho bratia dobre zložili „skúšku“.

Júda je ochotný znášať následky viny za svojho brata Benjamína a namiesto neho stať

sa otrokom. Niektorí exegeti vysvetľujú Júdov návrh iba ako rétorickú ponuku na neriešiteľnú situáciu. Iní v nej vidia skutočnú veľkosť Júdu, ktorý dokázal vnímať situáciu ako svoju vlastnú, keďže v minulosti stratil dve svoje deti – a najlepšie sa vedel vcítiť do kože trpiaceho otca Jakuba. Súcit s Jakubom vedie Júdu k tomu, aby sa ponúkol do otroctva namiesto Benjamína.

Nech to v skutočnosti bolo akokoľvek, Jozef je správaním sa bratov hlboko pohnutý. Jeho srdce to nebolo schopné uniesť a Božie Slovo o tomto okamihu hovorí: **Dal sa do hlasného plaču.** (45,2) A vyznáva to, čo tak dlho v sebe zdržiaval: „**Ja som váš brat Jozef, ktorého ste predali do Egypta!**“ (45,4)

Všetci cudzí pozorovatelia sa museli vzdialiť. Jozefov jemnocit nestrpel vo svojej blízkosti ľudí, ktorí nemohli mať zmysel pre svätosť tohto okamihu, na ktorý čakalo celé nebo. Vieme, že sú radosti a bolesti, na ktorých „ulica“ nemôže mať účasť. Najsvätejšie prežitia, ktoré nepatria pred verejnosť, ktoré sa prežívajú v samote s Pánom. Ani toto stretnutie nebolo len stretnutím s bratmi, ale aj ich stretnutím s Bohom. Jozefov plač bol plačom nevýslovnej vďaky voči Bohu za slávne vedenie životných osudov jeho rodiny.

„*Ja som váš brat Jozef, ktorého ste vy predali!*“ Bolo by možno ľudskejšie i bratskejšie nevracat sa do minulosti a nespomínať ju. No Boží spôsob je vrátiť sa na miesta temnej minulosti.

Ako sa pri tom cítia bratia? Kto opíše neopakovateľný strach a bázeň, ktoré prežívajú? Jozefova postava stála do tohto okamihu ako hrozná žaloba ich života. Teraz stoja pred ním tvárou v tvár. Kolkokrát sa táto situácia opakovala v našich osobných dejinách? Kolkokrát sme ostali zdesení, keď sa pred nami tvárou v tvár zjavil náš predaný brat či sestra?! Svätý Ambróz v správaní Jozefa v tejto situácii vidí Krista, ktorý hovorí: „*Podťe ku mne všetci...*“

„*Nie vy, ale Boh ma poslal sem!*“ V škole utrpenia sa Jozef naučil takto premýšľať. Jozefove slová sú podobné ako slová Ježišove, ktoré adresoval emauzským učeníkom: „*Vy nechápaví a ťarbaví srdcom uveriť... Či nemal Mesiáš toto všetko vytrpieť, a tak vojsť do svojej slávy?*“

Srdcia Jozefových bratov začínajú pod láskou Jozefových slov pookrievať. Nemajú však stále smelosti, aby sa k nemu rozbehli a objali ho. Jozef je prvý, ktorý sa priblíži k bratom a bozkáva ich. Pod silou tejto lásky sa roztopil tvrdý ľad ich srdiec a rozviazal im jazyky. Rozprávali sa. Radi by sme mali zaznamenané aspoň pár slov z tohto rozhovoru. Ale nemáme.

Raz sa stretneme i my s naším Pánom. Ako bude vyzerat náš rozhovor s ním? Našími vinami sme ho predali, pribili sme ho na kríž. Nikto z nás nie je bez viny. Čo on bude hovoriť?

(zdroje: Komentár k Starému Zákonu: Genezis, Jozef Ondrej Markuš, Život patriarchu Jozefa)

Pán nás niekedy vedie akoby okľukou k cieľu. Božie okľuky však naše cesty skracujú, kým naše skratky ich neraz predlžujú, ba niekedy míňajú cieľ.

Rudolf Baláz

KNIHA, KTORÁ MA ZAUJALA

Marek Vácha
Karel Satoria

ŽIVOT JE SACRA ZAJÍMAVĚJ

Z knihy vám ponúkame krátky úryvok z jej úvodu, vyznanie kňaza Marka Váchu:

S Karlom Satoriom, v tom čase generálnym vikárom brnenskej arcidiecézy, som sa stretol ešte počas svojich bohoslovcských štúdií. Mohlo to byť niekedy v roku 1997 alebo 1998. Vtedy bol pre mňa jedným z predstavených, bol súčasťou hierarchie a ja som bol ešte seminaristom – a tak som sa pred ním intuitívne „mal na pozore“. Vtedy medzi rečou predniesol jednu, dve vety o modlitbe – mal som pocit, že to bolo smerom ku mne.

Keď som ho videl po druhý raz, bol som už kaplánom a on mníchom, trapistom z francúzskeho Sept-Fons (Sedem Prameňov). Jeho rehoľné meno bolo otec Martin, mal vyholenú hlavu a nosil biely habit. Krížom krážom prechádzal republikou a hľadal vhodné miesto pre stavbu prvého trapistického kláštora v Čechách.

Ku mne na faru prišiel asi tak o deviatej večer, uvelebil sa do kresla, s nohami na kríž a s poznámkou, že sme to vtedy s tou modlitbou nedokončili, sa ujal slova. Skončil o tretej ráno. Nespomínam si presne na

nič z jeho reči, ani na jedinú vetu. Čo si však veľmi dobre pamätám, bol celkový dojem. Vnem, že pred sebou vidím šťastného človeka.

Vidím ho dodnes, ako sedí na Turka v tom vyblednutom kresle – so živými očami a vyholenou hlavou, ako rozhadzuje rukami a hovorí o Bohu a o ceste, o raste. Vnímal som to, akoby som sa rozprával s cestovateľom, ktorý bol v nejakej neobyčajne krásnej krajine – a teraz sa vracia a chce tam pozvať ostatných.

Keď som sa s ním stretal neskôr opäť, mal som dojem, že je to snáď jediný kňaz, ktorého poznám, ktorý rád a spontánne hovorí o duchovnom živote. Hovoril veci, o ktorých som nikdy nepočul ani v seminári a ani nikde inde – veci, ktoré mali logiku a ktoré mnoho z duchovného života vysvetľovali. V jeho rozprávaniach bolo čosi, čo bolo možné nájsť v textoch zo šestnásteho storočia písaných Jánom z Kríža či Teréziou z Ávily – čosi mystické, čo som teoreticky trochu poznal a čítal, ale nikdy som tomu neporozumel.

Pritom nikdy to z úst otca Martina nebola prednáška. On o tom všetkom hovoril pri umývaní riadu, pri večeri, pri jazde autom. Pripadal som si ako onen etiópsky komorník, ktorý čítal proroka Izaiáša, ale nerozumel mu, až kým konečne nestretol svojho diakona. (Sk 7,26-40)

Po „príhovoroch“ otca Martina, či ako ich mám nazvať, som cítil, že liturgické texty a steny kostolov znova ožívajú. Že zrazu obrady a žalmy dostávajú zmysel, že je v nich oheň. Vnímal som, že za dvierkami svätostánku horí plameň. Že za škrupinkou obradov je nový svet, ktorý stojí za to objavovať. Predtým som len znova a znova recitoval texty pri liturgiách a breviároch – texty, ktoré pre mňa boli len literou. Ale teraz zrazu v nich bol život, vnímal som, ako vidím za ich hranice a počul som, ako spievajú o prísľuboch dialav. Keby som mal naše stretnu

tia pomenovať, bolo by to najskôr asi „*chuť žiť*“.

Vždy, keď som sa s otcom Martinom, teda Karlom Satoriom stretol, akosi inštinktívne som po jeho prvých slovách vytiahol diktafón. Z našich rozhovorov napokon vznikla kniha.

Nikdy svoje knihy nepropagujem a snažím sa im nerobiť reklamu. Túto však propagovať budem, pretože ona za to stojí a ja vlastne ani nie som jej autorom. Je to kniha, po akej som dlho túžil a ja som veľmi rád, že som pri jej vzniku smel stáť. Je zemitá, vtipná, plná radosti. Zároveň je „návodom“ pre vstup do mystiky. Je to „*cestopis*“ - putovanie životom v najkrajšom zmysle slova.

(Poznámka: kniha *Život je sacra* *zajímavej* vyšla v češtine. Chceme upozorniť, že slovíčko *sacra* v názve knihy nie je znesvätením Božieho mena. Vychádza z latinského *sacrum* – posvätný a teda význam názvu knihy môžeme chápať v zmysle Život má svoje posvätno a to ho robí zaujímavým, ak ho človek hľadá a objavuje.)

RODINNÁ RUBRIKA

AKO NEVYCHOVAŤ TYRANA

Otesanček (v českom origináli Otesánek) je česká rozprávka, ktorú napísal Karel Jaromír Erben. Je to (až hororový) príbeh, ktorý poskytuje deťom i dospelým bohatý materiál na premýšľanie – o prianiach, o rodičovstve a výchove, o nenásytnosti a jej následkoch.

Námetom je príbeh manželov, ktorí boli dlhodobo bezdetní napriek tomu, že po deťoch túžili. Jedného dňa sa otec rozhodol pre utešenie svojej manželky vytesať dieťa z dreveného samorastu, ktorý našiel v lese. Priniesol ho domov svojej manželke a tá tohto Otesančeka uložila do kolísky a spievala mu. A zrazu Otesanček ožil a zakričal: „Mama, ja mám hlad!“ a mama hneď vyskočila a uvarila kašu. Otesanček ju v momente zjedol. Ale o chvíľu opäť kričí: „Mama, ja by som jedol!“

Mama nemala doma nič nazvyš na jedenie, lebo boli chudobní, ale poponáhľala sa, požičala si od susedov peniaze, aby kúpila chlieb. Rýchlo odkrojila z neho Otesančekovi, aby bol spokojný. Ale zrazu ju niekto vyrušil a kým bola preč, Otesanček zjedol nielen odkrojený krajec, ale celý bochník chleba.

A Otesanček stále kričal, že má hlad. Rodičia nestačili jeho stravovacie nároky uspokojovať, a tak nakoniec zjedol aj ich. A potom aj dievčinku z dediny, sedliaka s koňmi a vozom, pastierika s ovečkami. Udialo sa to vždy po tom, ako niekto reagoval na jeho veľké brucho. Otesanček dialóg vždy zakončil slovami: „A teba zjem tiež...“ A tak aj urobil.

Ale mal smolu, že raz natrafil na babičku, ktorá sa ho nebála. Keď jej hrozil, že aj ju zje, ona ho napadla motykou a zabila.

A následne z jeho otvoreného brucha vybehol otec i mamka i všetci ostatní, ktorí boli Otesančekom zjedení.

Rodičia potom žili spokojne až do smrti a po dieťati viac nezatúžili.

„Babi, čo to je?“ volali naše vnúčatá, keď objavili figurku Otesančeka u nás doma. „No to je predsa Otesanček, ktorého vystrúhala vaša teta,“ povedala som. „O ňom jeden spisovateľ

napísal rozprávku, ktorá hovorí o deťoch, ktoré si myslia, že musia dostať všetko, že na všetko majú právo. A tiež o tom, aké ťažké to môžu mať v živote rodičia, ak deťom všetko dovoľia, čo si pýtajú a čo chcú.“

„A povieš nám, babi, rozprávku o Otesančekovi?“

A ja som začala rozprávať. Ako som líčila Otesančekov príbeh, školák Kryštof zareagoval: „Ja som videl chlapca, ktorý na Youtube plakal, že jeho rodičia sú zlí, pretože mu nechcú kúpiť iPhone, a pritom všetci chlapci v triede ho majú! Že on má právo na to, aby ho mal tiež!“

„Áno, vidíte, Otesančekovia žijú medzi nami!“

A rozprávala som rozprávku ďalej až do konca. (Vždy mi na tejto rozprávke prišlo zvláštne, že keď babička Otesančeka zabila a všetci boli vyslobodení z jeho útrobov, ako jeho rodičia veselo vykročili na cestu a s úľavou išli domov. A že už nikdy nechceli mať ďalšie dieťa. Pripadá mi to, akoby im na Otesančekovi ani príliš nezáležalo, keď ho nechali rozpáraného pri ceste... Možno si radšej zabezpečili psíka...)

„Čo myslíte, deti, nenašlo by sa nejaké iné riešenie, ako Otesančeka zneškodniť?“ opýtala som sa.

„Motyka je celkom dobré riešenie,“ odpovedal Kryštof. (Deti majú silný zmysel pre spravodlivosť, ale milosrdenstvu sa musia učiť.)

Zamýšľala som sa nad tým, čo v tejto rozprávke nachádzajú dospelí. Mnohé páry sú bezdetné. A mnohé, medzi nimi i veriaci, si prostredníctvom reprodukčných kliník „zabezpečujú“ dieťa ako niečo, na čo predsa majú právo. Aj Otesančekovi rodičia si mysleli, že na to majú právo (i keď dedičania ich na začiatku príbehu presviedčali o opak) – a malý Otesanček prebral od nich hodnoty, ktoré u nich videl. Keď mal hlad, myslel si, že má právo naplniť svoju potrebu, zjesť čokoľvek, aj človeka. A preto svojich rodičov zničil Otesanček ako prvých. Bez súcitu, keďže neboli ochotní plniť ich potreby.

Nenachádzame týchto príbehov v rôznych obdobiach dnes veľa?

Odohralo sa v jednej materskej škôlke: Vladko sa lúči so svojou mamou pri dverách roniac slzy veľkosti hrachu. Vymôže si od nej prísľub, že ak to v škôlke dnes vydrží, neminie ho odmena vo forme hračky alebo sladkosti. A len čo mama zatvorí dvere a odíde, utrie si akože slzy a víťazne zvolá: „A kúpi mi, čo chcem!“

Tento už šesťročný chlapec hrá podobné divadielko už niekoľko týždňov. Jeho pani učiteľka, ktorá veľmi dobre vidí, ako drobec Vladko citovo ovláda a vydiera svoju mamu, pokúsila sa o niekoľko rozhovorov. Ako na strane rodiča, tak i na strane dieťaťa. Veľmi to nepomohlo – mamina v nej videla „leva“, ktorý vstúpil do jej osobného teritória a Vladko na ňu nechápavo hľadel s nevyslovenou otázkou, čo vlastne od neho chce? Až v jedno ráno prišiel s novým nápadom: „Chcem ísť do inej škôlky!“ Začal kričať už pri dverách.

Mamina sľúbila, že začne vybavovať novú škôlku. A keď sa plač v rámci ranného divadelného predstavenia stupňoval, povedala, že tak urobí ihneď. Pani učiteľka sa ju snažila presvedčiť, aby sa neunáhľila. Veď pred niekoľkými mesiacmi prišla s podobným nápadom, keď Vladka prekladala z inej škôlky.

Keď sa dvere škôlky zatvorili, Vladko opäť prišiel za pani učiteľkou a povedal jej: „A zasa mamka urobí, ako jej poviem...“

Čo s toľkými Otesančkami, malými tyranmi, ktorí chodia po našich uliciach? To sú tí, ktorým rodičia urobia všetko, čo im na očiach vidia, nestanovia im hranice. Ktorým nik nemôže preložiť steblo cez cestu, lebo inak je zle. Čo z nich nakoniec vyrastie? Nezijdia nás nakoniec?

(spracované podľa časopisu Rodinný život)

NAPÍSAĽI STE NÁM: Po roku prišiel priateľ
O ČVIRIKAJÚCOM KANÁRIKOVI k priateľovi na návštevu a čo počuje? Naposledy, keď bol na návšteve, ho vítal spievajúci kanárik. A teraz ho ten istý kanárik privítal čvirikaním.

Priateľ mu vysvetlil, ako sa to stalo. V lete, keď chodieval do práce, aby nebolo kanárikovi smutno, dal ho na balkón. Do klietky mu nasypal vtáčí zob. Na balkón však prilietali aj krdle vrabcov, ktoré mu „pomáhali“ vyzobrať krmivo a popri nich sa kanárik naučil čvirikať.

Takto to niekedy býva aj v živote človeka. Rodičia sa snažia dať svojim deťom kresťanskú výchovu, ale to – presvedčame sa, nestačí. Tak ako kanárik sa deti dostanú do prostredia, ktoré ich ovplyvňuje a môže naštrbiť ich vieru. To však neznamená, že týmto spôsobom nedostávajú šancu, aby sa ich vieru raz stala zrelšou.

To, čo sa javí ako najúčinnjší spôsob výchovy, je odjakživa príklad úprimne žitej viery. Tento najskôr pomôže dieťaťu v prípade „stratenej“ viery spomenúť si na hodnoty z rodičovského domu.

F. M., upravené

TAM, KAM NAŠE OČI NEDOHLIADNU

Možno to poznáte: suseda vyššieho veku sa vám opäť sťažuje, že nemôže v noci spať, pretože keď sa prebudí, hneď myslí na všetky problémy svojich synov a dcér. A keď si spomenie na nejakú ich manželskú krízu, už plače, v lepšom prípade sa modlí. To sa opakuje noc čo noc.

Na jednej strane je obdivuhodné, že nemyslí len na seba. Na druhej strane sa zdá, akoby trpela akýmsi „spasiteľským syndrómom“. Ona samotná má pocit, že vedie dobrý kresťanský život – čo aj môže byť pravda. Ale má predstavu, že ak jej deti žijú inak, nutne nemôžu byť šťastné. A tak by rada vyprosila ich životu zmenu podľa vlastnej schémy.

Kde sa však podela vieru, že Boh má všetko vo svojich rukách? Modliť sa za iných je správne, ale do modlitby je dobré vložiť aj odovzdanie sa do Božích rúk. Veriť, že Boh má čas, oči aj uši pre tých, ktorí podľa niečích názorov žijú problematické životy.

Ježišove slová „*nestarajte sa*“ nemajú nihilistický a skeptický podtext. Naopak – hovoria, že tam, kam nedohliadnu naše oči a pochopenie, prichádza čas pre „oči“ a „pochopenie“ Boha.

Prosíme Vás, porozmýšľajte, či aj Vy nemáte vlastné svedectvo, ktoré by mohlo obohatiť a napomôcť druhým na ceste k Bohu. K tomuto účelu slúži e-mailová adresa: casopis.pramen@gmail.com. Požadovanú anonymitu rešpektujeme. Archívne čísla časopisu od r. 2012 sa nachádzajú na stránke www.horcicneznrno.sk

Text a grafická úprava Sephoris studio. Vydávané pre vnútornú potrebu farnosti. Vychádza štvrtročne. Foto: internet